

Берегова В.П.

викладач-методист соціально-гуманітарних дисциплін
ВСП ФК будівництва, архітектури та дизайну
Поліський національний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. Реформування системи освіти в Україні є комплексним процесом, що охоплює всі її рівні (дошкільна, загальна середня, професійна (професійно-технічна) та вища освіта) і спрямоване на її модернізацію та відповідність європейським стандартам. Методика навчання дисциплін гуманітарного спрямування в умовах сучасних викликів та освітніх реформ зіштовхується з низкою актуальних проблем. Вони охоплюють як змістовний, так і процесуальний аспекти, вимагаючи від викладачів і освітніх інституцій постійного пошуку інноваційних рішень. Акцент зміщується від традиційної передачі знань до формування ключових компетентностей та розвитку особистості студента.

Ключові слова: формування Soft skills, навички фасилітації, проєктне навчання PBL, кейс-метод Case Study.

Beregova V.P. Current problems of teaching methodology of humanitarian disciplines. The reform of the education system in Ukraine is a complex process that covers all its levels (preschool, general secondary, vocational (vocational and technical) and higher education) and is aimed at its modernization and compliance with European standards. The methodology of teaching humanitarian disciplines in the context of modern challenges and educational reforms faces a number of urgent problems. They cover both substantive and procedural aspects, requiring teachers and educational institutions to constantly search for innovative solutions. The emphasis is shifting from the traditional transfer of knowledge to the formation of key competencies and the development of the student's personality.

Key words: formation of Soft skills, facilitation skills, PBL project-based learning, Case Study method.

Актуальність дослідження. З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну суспільство почало усвідомлювати, що і мова, й історія, і культура мають важливе значення і стають своєрідними маркерами, спрямованими на самоідентифікацію і збереження національної ідентичності.

Провідна роль у цьому процесі має належати молоді, поколінню яке повинно активно долучитися до подолання суспільно-політичної кризи та формування суспільства з громадянською свідомістю.

За роки війни ми насправді спостерігаємо зміни, зокрема серед студентської молоді: від аполітичних і байдужих до державотворчих процесів, апатичних щодо реалізації мовної політики до зацікавлених у відновленні історичної пам'яті, без нагадувань і зауважень послідовних у дотриманні мовного законодавства.

Тому, наразі особливої актуальності набуває виховання студентської молоді, а також визначення засад викладання дисциплін гуманітарного спрямування.

Ця стаття має на меті проаналізувати ключові виклики, які стоять на шляху реформ і зміни статусу та сприйняття гуманітарних дисциплін в добу технологічного буму та пріоритету твердих навичок (Hard Skills), військового часу, коли нерідко виникає недооцінка їхнього значення особливо в негуманітарних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Попри неналежну практичну реалізацію, питанням викладання дисциплін гуманітарного циклу приділяли велику увагу науковці, зокрема А. Вихрущ [2], О. Воскобій [3], Б.Воронкова, М.Дебич, Н. Дем'яненко та ін. [7].

У багатьох негуманітарних спеціальностях (технічних, медичних, економічних) гуманітарні курси часто розглядаються як другорядні або «навантаження». Це призводить до: скорочення кількості годин на вивчення, що обмежує можливість глибокого осмислення матеріалу; відсутність у студентів належної мотивації та знань з цих дисциплін, оскільки вони не бачать їхньої прямої користі для майбутньої професії.

Гуманітарна освіта під час війни фокусується на: підтримці психологічного стану (розвитку емоційного інтелекту, навичок міжособистісної взаємодії в кризових ситуаціях); вихованні гуманітарних цінностей (формуванні толерантності, людської гідності, прав і свобод людини).

Гуманітарна освіта трансформує освітній процес, додаючи такі теми як:

- вивчення МГП (міжнародного гуманітарного права), що регулює поведінку під час збройних конфліктів, та спрямоване на захист цивільного населення, військовополонених, поранених та хворих;
- адаптує методики, наприклад через змішане навчання, модифікацію змісту (відмови від елементів, що втратили актуальність та фокусується на найважливішому для воєнного часу).

Світовий ринок праці вимагає від фахівців не лише технічних знань, а й гнучких навичок (soft skills), які формуються саме завдяки гуманітарній освіті. До них належать: критичне мислення та аналіз інформації; комунікативні навички та міжкультурна взаємодія; етична свідомість та відповідальність; здатність до самонавчання та рефлексії.

Проблема полягає у методичному переосмисленні програм, щоб чітко артикулювати та цілеспрямовано формувати ці навички, а не просто викладати історичні факти чи філософські концепції.

Класичні методи викладання гуманітарних наук, засновані на лекціях та репродуктивному відтворенні матеріалу, виявляються неефективними для сучасного студента, оскільки не стимулюють активного засвоєння та застосування знань.

Застарілі методики часто зводяться до: монологічних лекцій, де студент виступає пасивним слухачем; репродуктивних семінарів, де вимагається лише переказ тексту підручника чи конспекту.

Це суперечить сучасній концепції особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів, які вимагають активної діяльнісної активізації студентів.

Хоча наукова спільнота активно пропагує інноваційні та інтерактивні методи, їхнє повноцінне впровадження стримується низкою чинників: брак часу та велика наповнюваність груп, що ускладнює організацію дискусій та ігор; недостатня методична підготовка викладачів, які звикли до традиційних форм; матеріально-технічне забезпечення (відсутність необхідного обладнання, платформ).

Саме інтерактивні методи (дискусії, рольові ігри, тренінги, кейс-методи) здатні забезпечити діалогову взаємодію та підвищити інтерес до навчання.

Система оцінювання гуманітарних дисциплін часто залишається формальною та орієнтованою на запам'ятовування, а не на реальні навички. Основна проблема полягає в тому, що традиційні форми

контролю (тести на знання термінів, відповіді на питання) не спроможні повною мірою оцінити:

- глибину розуміння складних філософських чи історичних процесів;
- здатність до аргументації та висловлення власної думки;
- навички критичного аналізу першоджерел чи сучасних подій.

Необхідний перехід до комплексного, креативно-орієнтованого оцінювання (проєкти, есе, дебати, презентації, портфоліо).

Ефективність методики безпосередньо залежить від кваліфікації та готовності викладача до інновацій.

В умовах швидкої зміни інформаційного середовища та освітніх стандартів викладачі гуманітарних наук потребують:

- регулярного оновлення знань щодо цифрових та медіа-технологій навчання (дистанційні платформи, електронні ресурси, інтеграція штучного інтелекту);
- навчання методикам проблемного, проєктного та дослідницького навчання;
- формування навичок фасилітації (управління дискусіями) замість звичайної трансляції знань.

Студенти сьогодні перебувають у постійному медіа-просторі, що створює як проблеми, так і можливості для методики:

Проблема: засміченість інформаційного поля та звичка до «кліпового мислення» ускладнюють роботу з великими, складними текстами.

Можливість: використання медіа-технологій (освітні відео, подкасти, онлайн-симуляції) для візуалізації та підвищення залученості. Актуальною стає методика медіа-грамотності та навчання критичному аналізу інформації з різних джерел (фейки, пропаганда).

Подолання зазначених проблем вимагає комплексної модернізації методики викладання гуманітарних дисциплін на основі інноваційних технологій.

Інноваційна методика	Суть та значення	Спрямованість на вирішення проблеми
Кейс-метод (Case Study)	Аналіз реальних або змодельованих життєвих, історичних чи етичних ситуацій; пошук рішень.	Розвиток критичного мислення, застосування теорії на

		практиці, формування soft skills.
Проектне навчання (PBL)	Студенти самостійно розробляють та реалізують дослідницький або прикладний проект (наприклад, соціологічне опитування, створення віртуальної екскурсії).	Стимулювання самостійності, глибинне занурення в тему, інтеграція знань з різних дисциплін.
Рольові та ділові ігри	Моделювання соціальної взаємодії, історичних подій, політичних дебатів.	Поглиблення розуміння соціальних ролей, розвиток комунікації, підвищення мотивації
Технології критичного мислення	Використання прийомів (таблиці ЗХД, Fishbone, кластери), що спонукають до аналізу, порівняння та оцінки інформації.	Боротьба з репродуктивним мисленням та пасивним засвоєнням.
Інформаційно-комп'ютерні технології	Використання LMS (Moodle, Google Classroom), віртуальних музеїв, інтерактивних карт, створення аудіовізуальних матеріалів.	Індивідуалізація навчання, підвищення наочності, розвиток цифрових компетентностей

Висновки. Актуальні проблеми методики навчання гуманітарних дисциплін є відображенням загальних викликів сучасної освіти: необхідності переходу від знаннєвої парадигми до компетентнісної, від пасивної до діяльнісної форми навчання, подолання викликів пов'язаних з війною (руйнування навчальних закладів, браку укриттів, нестачу кадрів та неможливість доступу до освіти в окупованих районах). Вирішення цих проблем полягає у системній інтеграції інноваційних, інтерактивних методик (кейс-метод, проєкти, тренінги), які забезпечують розвиток у студентів критичного мислення, комунікативних навичок та етичної свідомості – тобто тих самих soft skills, які є ключовими для успішного фахівця XXI століття, незалежно від його основної спеціальності. Це вимагає від викладачів постійної методичної

самоосвіти та оновлення освітніх програм з урахуванням сучасних соціокультурних та технологічних реалій.

Гуманітарні спеціальності, як – от психологія, журналістика, соціологія та педагогіка набувають особливої актуальності в умовах війни для вирішення соціальних, комунікативних та психологічних проблем.

Література

1. Вакарчук І. Якість освіти і вільна траєкторія студента URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/04/28/3910314/>.
2. Вихрущ А. Викладання дисциплін гуманітарного циклу в сучасному університеті. *Медична освіта*. 2019. № 2. С. 61–66.
3. Воскобій О. Сучасні підходи до викладання соц.-гуман. дисциплін у вищих юридичних навч. закладах. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1281>.
4. Дацюк Р., Грудакова В. Сучасні методи викладання соціально-гуманітарних дисциплін для студентів вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2595>.
5. Козьма В. Гуманітаризація вищої школи та роль викладача в процесі формування політичної культури молоді. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2012. Вип. 4. С. 135–141.
6. Лозовий В. Роль гуманітарної освіти у формуванні націдентичності та консолідації суспільства в умовах суспільно-політичної кризи в Україні. Гуманітарна освіта у вищій школі: історичний досвід, проблеми та перспективи. *Зб. матер. Всеукраїнської науковопрактичної конференції*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нацуніверситет ім. І. Огієнка, 2018. С. 3–8.
7. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції : монографія / Б.А. Воронкова та ін.; за заг. ред. Г.В. Онкович. Київ, 2014. 326 с.
8. Прокоп І.А., Бобак М.І., Бобак Г.Р. Педагогічні умови формування дискурсивної компетенції майбутніх медичних працівників. URL: http://www.confcontact.com/2013-obrazovatelnyj-process/6_prokop.htm.
9. Шехавцова С., Шехавцов М. Переосмислення поняття «інформаційна культура студентської молоді» в умовах інформаційної гібридної війни. *Українська професійна освіта*. 2019. № 5. С. 20–26.